

SERİ B

CİLT XI

SAYI 1

1961

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ORMAN MÜLKİYET HAKLARININ SUİİSTİMALİNİN NETİCELERİ

Yazan

Doç. Dr. Hayri NURAY

I — G İ R İ Ş

Orman varlığının cemiyet hayatında sağladığı çeşitli faydalar, onun, milli ekonomi içerisindeki yerini gittikçe genişletmektedir. Bu sebeptendir ki, bugün artık bu tabii varlığın geliştirilmesi, çoğaltılması ve insanların istifadesine arz edilmesi hususları pozitif hukuk sahasında yerini almıştır. Ancak, insan ve orman arasındaki münasebet daha ziyade cemiyet ve orman arasındaki münasebet açısından görülmeğe başlanmış olduğu içindir ki, orman hukukunun pozitif hukuktaki yeri daha çok âme hukuku olmuştur. Bu böyle olmakla beraber, mevzu orman kanunlarında hususi hukuka müteallik hükümlerde yer almaktadırlar. Memleketimizdeki durum bu mahiyettedir. Orman Kanunumuzdaki hükümlerin çoğu âmir karakter taşıyan âme hukuku hükümlerinden ibaret olmakla beraber bir kısmı da hususi hukuku alâkalandıran hükümlerdir. Demek oluyor ki, orman mülkiyet haklarının suiistimallerinin neticeleri konusundaki mülkiyet hakları da mezkûr âmir hükümlerin tesiri altındadırlar. O halde, ormancılık politikalarının bir icabı olarak konulan bu tazyit edici hükümlerle orman verimi arasındaki münasebeti tetkik etmekte fayda vardır.

II — ORMAN MÜLKİYET HAKLARI

Şu hale nazaran mevzuun etüdünde bundan önce orman mülkiyet hakkı deyince anlaşılın mânayı tebarüz ettirmek lâzımdır. Malûm olduğu üzere, umumiyetle mülkiyet hakkı deyince, bir şeye malik olan kimsenin o şeyde kanun dairesinde dilediği gibi tasarruf etmek selâhiyetini haiz olduğu anlaşılır¹. Yani şahıs onu kullanır, işletir hasılatından faydalanır ve hatta onu yok edebilir. Hülâsa; memleketin kanun ve nizamlarına aykırı olmamak şartıyla, o şey üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilir.

Demek oluyor ki, mülkiyet haklarında tam ve mutlak bir iktidar hakkı vardır. Bu sebeptendir ki, mülkiyet hakkı umumiyetle hakların tasnifinde mutlak haklar zümresi içerisinde yer almaktadır². Bu böyle olmakla beraber şu noktaya bir defa daha işaret etmek yerinde olur ki, mutlak hak tâbiri objektif hukuka aykırı olmak şartıyla tahdit edilmiştir. Objektif hukukun bu tahdide sebep olan hükümleri ise, sosyal menfaatleri fertlerin hakları üstünde gören hükümleridir.

İşte orman mülkiyet hakları da objektif hukukun kabul ettiği mutlak haklar arasında mütalâa edilmek icabetmektedir. Ancak, her memleketin pozitif hukuku

1 Velidedeoğlu, Medeni Hukukun Umumi Esasları. 1951 sayfa: 222.

2 Mutlak haklar yanında nisbi haklar da mevcuttur.

ve hususiyle orman hukuku farklı olduğundan, vazedilen hükümler arasında aynıyet bulmak mümkün değildir. Binaenaleyh orman mülkiyet haklarının hudut ve şümulu memleketlere göre değişiklikler arzeder. Nitekim 6831 sayılı Orman Kanunumuz mülkiyet haklarını fazlaca tahdit ettiği halde¹ Fransız Orman Kanunu Türkiye'dekine nisbeten bu haklara daha geniş bir hüviyet vermiştir denilebilir². Bu mevzuda mukayeseli hukuk yönünden daha geniş tetkiklere girmek, etüdün çerçevesini aşacağı mülâhazasıyla tasvip edilmemiştir. Burada bir noktaya işaret etmek lâzımdır ki, o da, bugün Orman Mülkiyetinin, insan ve eşya arasındaki münasebeti düzenleyen hukuktan (ki buna aynı haklar veya eşya hukuku denilmektedir) neş'et etmiş olduğudur. Burada esas, gayri menkul mülkiyetinin temel mevzuu olan arazidir. Orman ise arazinin mütemmim cüzü olarak telâkki edilmekte ve onun gibi gayrimenkul hükümlerine tâbi olmaktadır. Demek oluyor ki, toprak ve ağaç serveti birlikte mülkiyete mevzu teşkil etmektedirler. Ancak, teknik zaruretler icabı ağacın ortadan kaldırılması orman mülkiyetinin ziyasını intac etmeyecek ve fakat ormanın işgal etmiş olduğu arazinin elden çıkarılması mülkiyet haklarının da zayi olmasına sebep olacaktır. İşte bu mülâhaza iledir ki, mevzu orman kanunları, sadece ağaç topluluklarını değil, onların buldukları araziye de orman mefhumuna ithal etmiş bulunmaktadırlar. Şu hale nazaran, gerek medenî ve gerekse orman kanunlarının koyduğu esaslar dahilinde bir ormana iktisap eden şahıs, tahditler hariç olmak üzere, gerek ağaçlar ve gerekse toprak üzerinde mutlak orman mülkiyet hakkını kullanacak demektir. Fakat yukarıda da temas edildiği gibi bu hakkı kullanma keyfiyeti cemiyetin sosyal menfaatlarıyla gün geçtikçe daha fazla tahdide uğramaktadır. Zira ormanın cemiyete ve onun istikbaline sağladığı kollektif menfaatler ferdi menfaatlere daima daha üstün bir durumdadırlar. Bu nevi menfaatlerin korunması ancak orman mülkiyet hakları üzerine konulacak tahdidi hükümlerle kabildir. Meselâ, orman kanununun muhafaza ormanları hakkında koyduğu hükümleri mülkiyet hakkını tahdit eden âmir hükümler arasında zikretmek mümkündür.

Bugün memleketimizde de orman mülkiyetinin mevzuu ağaç ve toprak olarak kabul edilmekle beraber, daha evvel böyle bir anlayış yoktu. Mecellenin, cibali mübahadan su ve hava gibi öşürsüz faydalanmayı kabul ettiği görülüyordu³. Yani cibali mübaha denen ormanlar serbest servet halinde bulunuyor ve üzerlerinde hiç kimseye mülkiyet hakkı tanınmıyordu. 1274 (1858) tarihli Arazi Kanununun derpiş ettiği arazi neveleri arasında da ormanlara ait hükümler bulmak mümkün değildi. Ancak, mezkûr kanunun 30. uncu maddesi ormanları, hususî kişiler uhdesinde bulunan korular, cibali mübaha tabir olunan ormanlar, Evkafa bağlı ormanlar kur'a ve kasabata mahsus baltalıklar diye ayırmıştı. Bunlardan birinci grup ormanlar, ağaçları mülk olan korular ile hüdainabit korular olarak iki kısma ayrılmış olup, hukukî bakımdan ayrı hükümlere tabi idiler. Mülk olan korularda ağaç üzerindeki mülkiyet hakkı toprağın da aynı hükme bağlanmasını intac ederken hüdainabit korular da, miri topraklara taallük eden hükümler cari bulunuyordu. Diğer taraftan arazi kanununun cibali mübaha tâbir olunan ormanları, mülkiyet yönünden devlete ait olan nev'i şahsına münhasır bir nevi devlet emlakî kabul edilebilirler⁴. Bunlar geniş mânada bir sahipsiz mal addolunmamakla beraber, intifa tamamen mübah bulunuyordu. Devlet ormanlarının inzibat ve muhafaza altına alınmasını istihdaf eden H. 1286 tarihli orman nizamnamesine gelince, murakabesi kendisine ait olan topraklar üzerindeki

1 Orman Kanunu No. 6831 .

2 Dalloz: Code rural - Code Forestier Paris, 1958.

3 Diker, M. Türkiye'de Ormanlık. Ankara, 1947 sayfa 25.

4 Köprülü, B.: Türk Hukukunda Orman Mülkiyeti, Huk. Fak. Mec. C. 16, s. 1-2, İstanbul, 1950. sayfa 245.

ormanları miri ormanı addetmiş ve bu ormanlardan istifade etmek, onları işletmek hususlarını da tanzim olunacak hususî hukuk hükümlerine tâbi mukavelelere bırakmıştır. Mezkûr nizamname hususî ormanlara müteallik mülkiyet esaslarını arazi kanununun esaslarına bırakmıştır.

Buraya kadar verilen izahattan anlaşıldığına göre, orman mülkiyeti konusunda çeşitli kıstaslara göre değişik hükümler vazedilmiştir. Halbuki 1937 tarihli 3116 sayılı Orman Kanunu orman mülkiyeti mefhumunu modern esaslara intibak ettirmiş ve mevzuu ağaç topluluklarını arazi ile birlikte mülkiyete mevzu telâkki etmiştir. Bilâhare 1945 yılında çıkarılan 4785 sayılı, 1950 yılında çıkarılan 5653 sayılı ve 31.8.1960 gün ve 6831 sayılı Orman Kanunları da aynı esasa sadık kalmışlardır.

III — ORMAN MÜLKİYET HAKLARININ SUIİSTİMALİ VE NETİCELERİ

Hususî hukuk münasebetlerinde kanunen tanınmış bir hakkı kullanırken başkasının hakkı hududu ile sınırlı bir hak bahis mevzuu olmaktadır. Yani şahsın faaliyeti neticesi başkasına bir zarar veya zarar tehlikesi yaratmamış olmalı ve bunu yaparken de kendisinin gerçek ve ciddi bir menfaati bulunmamalıdır¹. Binaenaleyh hakkın hududunun tesbiti gerekir. Bu hududun tesbitinde ise objektif ölçüler esas alınmakta ve bu ölçülere nazaran hak kendi iktidar sahasının hududunu aştığı takdirde suiistimal edilmiştir denilmektedir.

Bu böyle olduğu gibi, orman mülkiyet haklarının suiistimali de âmme menfaati mefhumu ile sınırlanmıştır. Binaenaleyh orman sahibi kendisine bahşedilen hakları kullanırken daima bu noktayı düşünmek mecburiyetindedir. Ancak, âmme menfaati mefhumunun iyice kavranabilmesi, büyük ölçüde o şahsın kültür seviyesinin yüksekliğine bağlı bulunmaktadır. Orman sahiplerinde bu şarta daha fazla ihtiyaç vardır, zira bugün, kollektif faydaları yanında fertlere sağladığı maddî faydaları gittikçe azalan ve memleketin hayatîyetinde çok önemli rol alan ormanın bu fonksiyonlarını bilmek ve buna inanmak gerektir ki, mülkiyet haklarının suiistimali büyük ölçüde azalmış olsun. İşte bu şart, geri kalmış memleketlerin orman mülkiyetinde devletçilik prensibinin kabul edilmesiyle beraber, işletme fonksiyonunda da devlet eliyle yürütülmesine âmil olmuştur denilebilir. Nitekim Türkiye'de çibali mübaha zihniyeti, ormandan serbestçe faydalanma arzusunu doğurmuş olduğundan, gerek 3116 sayılı ve gerekse 4785 sayılı kanunların âmme menfaati yönünden ormanların arzettiği ehemmiyet nazara alınarak hususî ormanların devletleştirilmesi ve devlet eliyle işletilmesi prensipleri kabul edilmiştir. Şu halde, orman sahipleri bilerek veya bilmiyerek âmme menfaatini ihlâl etmiş ve böylece orman mülkiyet haklarını suiistimal etmişlerdir. Acaba bugün orman mülkiyet hakkını suiistimalde kriter olarak kullanılacak olan âmme menfaati mefhumu nasıl tesbit edilebilecektir?

Mademki orman mülkiyet hakkı, mevzu hukuk tarafından korunmuş ve hududları tesbit edilmiştir, o halde orman sahibi hakkını bu hudutlar içerisinde kullanacak demektir. Binaenaleyh bu hududun aşılması âmme menfaatine mugayir olacaktır. İşte orman kanunlarında, mülkiyet hakkına istinaden yapılan açmalar, istisnai kıssımlar, hayvan otlatmaları ile ormanın çok küçük parçalara bölünmesi hususları ele alınmış bulunmaktadır. Bu nevi müdahalelere maruz kalan ormanın verimi azaldığı gibi bekâsı da tehlikeye girmiş olur ki, bu da âmme menfaati ile kabili telif değildir. Bu itibarla konumuzu bu noktalar üzerinde toplamaklığımız lâzımdır.

Açmalar: Malûm olduğu üzere, ormanda açma deyince, orman yerine bir diğer

kültürün getirilmesi keyfiyeti anlaşılır. Türkiye'de mer'a veya yeni ziraat arazisi temini maksatlarıyla yapılan orman açmaları, topraklardan rasyonel faydalanma imkânlarını bertaraf etmekte ve aslında meyilli arazi üzerinde bulunan orman topraklarının erozyon neticesi kaybını intac etmektedir. Bu sebeptendir ki, mer'i orman kanunumuz 17/I maddesi ile devlet ormanlarında, 49 uncu maddesi ile hükmi şahsiyeti haiz âmme müesseselerine ait ormanlarda ve 56 ncı maddesi ile de hususi ormanlarda bu nevi açmaları yasak etmiştir¹.

Diğer birçok orman kanunlarında da bu durumu görmek mümkündür². Yalnız burada konumuz yönünden bir nokta üzerinde durmak lâzımdır. Bizatihi devletin kendi ormanlarında açma yapması ile hususi orman sahibinin açma yapması arasında bir ayırma yapmak icabeder. Devletin böyle bir harekete tevessül etmesi teknik zaruretler dışında muhal telâkki edilebilir. Buna mukabil hususi orman sahibi için ise bu keyfiyet pekâlâ mümkün görülebilir ve mülkiyet hakkının bir suiistimali şeklinde tezahür edebilir. Konunun 3 üncü şahıslar yönünden beliren önemini bir tarafa bırakarak, memleketimizde devlet ormanlarına bitişik hususi ormanların arz ettikleri özel duruma işaret edelim. Evvelâ orman sayılan yerlerin tahkik ve kadastro sununun ikmal edilememiş olması müteaddit hudut ihtilâflarının zuhuruna sebebiyet vermiştir. 3116 sayılı kanunun 21/II m. i orman kadastro sununun ikmal için on yıllık bir müddet koymuş olmasına rağmen 1953 yılı sonunda sadece mevcut ormanların % 36 sının kadastro su ikmal edilmiştir³. Bu vaziyet karşısında devlet kendi ormanına sahip olamamak durumuna düşmüştür. Hususi şahıs ise, elindeki tapu senedinin hududlarına istinad ederek orman sahasını genişletmek yoluna gitmiştir. Diğer taraftan devlet ormanına bitişik hususi orman sahibi gerek açma ve gerekse usulsüz kesimlerde bulunmak suretiyle devlet ormanlarını tahrip etmektedir. Binaenaleyh mülkiyet hakkının hudut ve şumulünü tesbit için bidayette objenin, hiç bir şüpheye mahal vermeyecek surette tesbit edilmesi zaruridir.

İstisnai kesimler: İstisnai kesimler yoluyla yapılan mülkiyet suiistimaline gelince bu konu da devlet ve hususi mülkiyet yönünden ele alınacaktır. Umumiyetle ormanda kesimler, yapılacak amenaşman plânlarına göre icra edilmektedir. Gerek devlet ormanları ve gerekse hususi ormanlar bu plânlara göre işletilmektedir⁴. Şu hale nazaran orman amenaşman plânı yapılıncâ orman sahibi bu plânın esasları ile bağlıdır. Fakat plân gereşince ormanda yapacağı müdahalenin şekil ve tarzını gene işletmesinin durumu ve şartları ile ayarlıyacaktır⁵. İşte orman sahibi bu müdahaleyi geliş güzel yapmak ve aynı zamanda çeşitli hilelere baş vurarak etayı çoğaltmak suretiyle kezalik hakkını suiistimal etmektedir. Bu durumu memleketimiz hususi ormanlarında her zaman görmek mümkündür. Türkiye devlet ormanlarında da amenaşman plânlarına göre eta alınmakla beraber, hususi bir durumla karşılaşmaktadır. Bazı ormanlarda müteakip birkaç yılın etası birlikte alınmak suretiyle açıkça kanunun hükmüne aykırı hareket edilmektedir. Öte yandan mevcut amenaşman talimatnamesi, ormanda etayı çıkarırken o yıl, vukua gelmiş usulsüz kesimlerin etadan düşülmesini derpiş etmiş iken, birçok işletmelerde bu husus nazara alınmamaktadır. Bu iki husustan başka bir de ormanın etası alınırken dikili ağaç hacmi nazarı itibare alındığı halde, tatbikatta sadece tomruk hacmi ile iktifa olunmaktadır. Binaenaleyh bu durum karşısında devlet amenaşman plânına riayet etme-

1 6331 sayılı Orman Kanunu.

2 Dalloz; Code Forestier. Paris, 1958 m. 85.

3 Erkin, K.: Türkiye'de Orman Tahdit Problemi İst. 1957 S. 13.

4 6831 sayılı Orman Kanunu. m. 26 ve 51.

5 Dieterich, V.: Forstliche Betriebswirtschaftslehre. Berlin, 1939 sayfa 109.

mekte ve dolayısıyla ormanlardan usulsüz katıyata bizatihi sebep olmaktadır denilebilir. Her ne kadar devlet kudret ve iktidar sahibi ise de, o da, hukuk nizamı ile bağlıdır. Aksi halde hukuka bağlı devlet mefhumu ortadan kalkmış olur.

Hayvan otlatma: Ormanlarda hayvan otlatmanın da suiistimal edilmesi mümkündür. Nitekim hayvan otlatma kanunen bir takım kayıt ve şartlara tâbi tutulduğu için bu şartlara riayet edilmediği takdirde suiistimal edilmiş olacaktır. Kanunumuzun 19, 20, 21, 49 ve 56. maddeleri bu hususu tanzim etmiş bulunmaktadır. Ancak, 19, 20, 21, ve 49 uncu maddelerde âmme menfaati yönünden orman mülkiyet hakkına menfi bir kayıt konulmuştur. Bu hususa riayet edilmesi mecburidir. Buna mukabil 56 ncı maddenin son fıkrası hususi orman sahiplerine ormanlarında hayvan otlatılması hususunda hemen hemen tam bir serbesti vermektedir. Her ne kadar devletin bir kontrol hakkı varsa da bugünkü şartlar altında bunun tahakkuku oldukça güçtür, zira tatbikata göre devlet kendi ormanlarında bile bu kontrolü tam mânâsıyla yapamamaktadır.

Ormanın küçük parçalara ayrılması: Bu keyfiyet bilhassa mirasda ve temlik tasarruflarda göze çarpmakta ve daha ziyade hususi orman sahipleri için bahis mevzuu olmaktadır. Zira, kendi ormanlarını miras yoluyla devredemediği gibi, temlik de edemez¹. Halbuki hususi ormanlar gerek kanunî ve gerekse mansup mirascılar arasında gayet küçük parçalara ayrılmak imkânına sahiptirler. Ancak, psikolojik, işletmecilik ve istihsal tekniği bakımlarından birtakım mahzurlar tevhit etmesi mümkün görülen küçük orman parçalarına cevaz yoktur². Nitekim kanunlar buna mâni olacak hükümler serdetmektedirler. Buna misâl olarak kanunumuzun 52 ncı maddesi zikredilebilir.

N E T İ C E

Buraya kadar verilen izahat gösteriyor ki, Türkiye'de orman mülkiyet haklarını suiistimali neticesinde bilhassa bir takım açmalar, istisnai kesimler hayvan otlatılması hâdiseleri vukua gelmektedir. Açmalar neticesinde bir taraftan orman toprağının ziraat veya mer'a toprağı olarak daha az verimli bir hale getirildiği ve hattâ bazı hallerde toprağın tamamen kaybına sebebiyet verildiği, diğer taraftan da bizatihi orman veriminin azaldığı görülebilmektedir. İstisnai kesimler yönünden hususi ormanlarda ağaç serveti sermayesinden alınmak suretiyle bir istismar işletmesi karakteri tesbit etmenin mümkün olabileceği, devlet ormanlarında da yukarıda işaret edilen hususlar devam ettiği takdirde aynı neticenin hasıl olmasının mukadder olduğu, kısa bir süre için orman mahsullerine olan ihtiyacın karşılanmasına mukabil ormanın devamlı olarak millî ekonomiye sağhyacağı faydaların azalacağı ve dolayısıyla ormanın verim kabiliyetinin süratle geriliyeceği tesbit edilebilecektir. Ormanda hayvan otlatma neticesinde, hususiyle gençliğin büyük zararlar uğradığı, orman toprağının sertleşerek kırıntı bünyesini kaybettiği ve gençliğin yetişmesini önlediği, aynı zamanda ormanda umumî bir teccsüm azlığına sebep olduğu görülmektedir. Eöylelikle bir taraftan ormanın verimi azalırken bekası da tehlikeye girmektedir.

Hülâsa olarak denilebilir ki, orman mülkiyet hakları dolayısıyla hasıl olan ve olacak olan bu neticeleri bertaraf etmek için, ormanların hudutları kati olarak belli edilmeli, devlet de hukukun koyduğu takyitlere uymalı, bunlardan başka özel teknisyenlerden müteşekkil bir organizmin kontrol ve iştişare organı olarak tesisi temin edilmelidir.

1 6331 sayılı kanun m. 47.

2 Abetz, K. : Bäuerliche Waldwirtschaft. Hamburg, 1955. s. 112.